

MAROKKOS GREP OVER VEST-SAHARA:

30 år med undertrykkelse og frykt

NORD-AFRIKA: Saharawier og marokkanere har bodd side om side siden 1975, året Marokko tok makten over byen Laayoune og dens 200 000 innbyggere. I 30 år har undertrykkelse og frykt fått folk i Laayoune til å tie. Men siden urolighetene den 23. mai 2005 har demonstrasjoner for løsrivelse fra Marokko funnet sted flere ganger i uken. Marokkanerne holder opposisjonen i et hardt grep. Og saharawier råtner i fengslene. Flere internasjonale journalister ser seg nødt til å skjule sin egentlige virksomhet. Svenske Riksdagsrepresentantene møter lokale aktivister i skjul på hotellet. For Saharawier tortures – eksempelvis som med «kylling-metoden», der de henges opp som kyllinger mens det helles etsende stoffer over dem. Og fanger som ikke bestikker vaktene må sove på toalettene – stående eller sittende.

GAËL LOMBART OG JULIE PICHOT

Journalister

En underlig atmosfære råder i Laayoune (El Aaiún), hovedstad i provinsen med samme navn, 55 mil sør for Agadir. Biler fra Minurso (United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara) kjører gjennom de rolige avenyene, og parkerer på rekke og rad på parkeringsplassene til firestjerners hoteller.¹ Døsig og innhyllet i støv ligger den der, den lyse byen grunnlagt av de spanske koloniherrerne i utkanten av ørkenen. Siden 1975, året Marokko tok makten over byen og dens 200 000 innbyggere,² har saharawier og marokkanere bodd side om side. De tradisjonelle saharawiske draktene malfa (for kvinner) og deraa (for menn) er et like vanlig syn som hijab og jeans. Denne fredelige sameksistensen får en nesten til å glemme at demonstrasjoner for løsrivelse fra Marokko har funnet sted flere ganger i uken siden mai 2005.

Den 30. oktober tok begivenhetene en tragisk vending: Etter en demonstrasjon ble den unge mannen Hamdi Lambarki (Moubarki Hamdi Salek Mahjoub) tatt i varetekt og slått ihjel av elleve agenter fra marokkansk sikkerhetspoliti. Noen timer senere døde han av skadene på Belmechdi-sykehuset. Stemningen ble raskt eksplosiv, og marokkansk politi la skylden på de fremste frigjøringslederne. Brahim Dahane, leder i Den saharawiske for-

eningen for ofre for alvorlige brudd på menneskerettighetene begått av den marokkanske stat (l'Association sahraouie des Victimes des Violations Graves des Droits de l'Homme commises par l'Etat Marocain), ble arrestert foran Lambarkis hus, der flere aktivister var samlet i sorg. Dahane ble ført til Carcel negra (det svarte fengselet) i Laayoune, der han fremdeles venter på en domsavsigelse.³ Vi møtte den saharawiske aktivisten før han ble fengslet, og han mintes fremdeles begynnelsen på frigjøringskrigen i 1975, da han bare var en ung gutt: «Jeg hørte lyden av bomber, og så min far kikke ut av takluken. Jeg gikk bort til ham for å spørre hva som skjedde. Han la bare fingeren over munnen og sa «hysj!»»

I 30 år har undertrykkelse og frykt fått folk i Laayoune til å tie. Og ut av denne stillheten vokste urolighetene frem den 21. mai 2005. Den dagen ble den saharawiske fangen Ahmed Haddi (kalt *Al Kinane*, «mannen som biter» på hassanya, det gamle saharawiske språket) overført fra Carcel negra til Ait-Melloul-fengselet nær Agadir. Haddi ble arrestert i 2003, først og fremst for å ha fornærmet kongen, og ba noen måneder senere om å bli frigjort fra sitt marokkanske statsborgerskap. Den 21. mai organiserte familien hans en *sit-in* foran fengselet i Laayoune. Det kom til håndgemeng mellom politistyrkene og et titalls aktivister – den første av en lang rekke konfrontasjoner.

El-Ghalia Djimi, en av de fremste drivkraft-

tene i Brahim Dahanes forening, filmet dette sammenstøtet. «Et titalls politimenn kastet seg over meg og konfiskerte kameraet mitt mens de trampet kraftig på händleddene mine,» forteller hun. Deretter fulgte en heftig diskusjon med politisjefen, vanligvis en svært respektfull mann: Han sa: «Hør her, El-Ghalia, de av oss [de marokkanske myndighetene] du tror du kjenner, kan du glemme. Fra nå av vil dere kun kjenne vold og endeløs vold. Helt til hodene og armene deres ikke lenger kan rapportere om brudd på menneskerettigheter i Marokko!»

Tre fanger ble idømt fengselsstraffer på mellom 15 og 20 år, beskyldt for å ha brent det marokkanske flagget

Mellom den 24. og den 26. mai samlet hundrevis av saharawier seg i Maatallah-kvartalet. Før dreide kampen seg mer om sosiale krav, men nå var slagordene blitt mer politiske. Demonstrantene talte folkets rett til å velge sin egen skjebne. Dekk sto i flammer og hender med fingrene i V-tegn skjøt mot himmelen. Sikkerhetsstyrkene anholdt over hundre indi-

vid. Og ifølge den marokkanske menneskerettighetsorganisasjonen AMDH, ramponerte politimenn flere hus i løpet av kvelden den 25. mai.⁴ I dagene som fulgte viste aktivistene stolt frem fargene til Den Saharawiske Arabiske Demokratiske Republikk (SADR) i byene Smara og Dakhla. Fra Rabat til Marrakech ble universitetsområdene fylt av studenter som talte motstandsbevegelsens sak. Det var også de som kastet steiner. Den saharawiske frigjøringsbevegelsen Front Polisario (Frente Popular para la Liberación de Saguía El-Hamra y Río de Oro) snakket om Intifada.

De fleste av de anholdte ble løslatt noen timer etter arrestasjonene, men omtrent 20 aktivister ble trukket for retten fra og med juni. Tre av dem ble idømt fengselsstraffer på mellom 15 og 20 år, beskyldt for å ha brent det marokkanske flagget. Ifølge Iguilid Hammoud, leder for Laayoune-avdelingen av AMDH, er disse anklagene grunnløse: «Demonstrasjonene er blitt filmet av både myndighetene og demonstranter helt siden starten den 21. mai. Likevel har verken dommerne eller statsadvokaten kunnet legge frem bevis på at det marokkanske flagget er blitt brent.»

De siste voldsomme sammenstøtene i Vest-Sahara skriver seg fra 1999. Så de aktuelle hendelsene tiltrakk seg nå utenlandsk interesse. Rabat tok umiddelbart nødvendige tiltak for å filtrere adgangen til sørprovinsene. Noen dager etter de første overgrepene, ble flere delegasjoner, særlig spanske, kastet ut straks de satte fot i Marokko. Flere journalister så seg nødt til å skjule sin egentlige virksomhet for å kunne arbeide uavhengig. De som mistenkes for å være «partiske» blir eskortert helt til flyplassen. Den 1. juli sa den marokkanske statsministeren Driss Jettou i en radiooverført tale ifra om at han ikke lenger vil akseptere at «personer som er fiendtlig innstilt til landets insti-

LØSRIVELSE FRA MAROKKO

Endeløs konflikt

NORD-AFRIKA: Demonstrasjonene i Laayoune og Smara viser at konflikten i Vest-Sahara dreier seg om mer enn fosfat, fiskeindustri og politisk kappestrid mellom Marokko og Algerie. Marokko forsøkte å skrive hele konflikten inn i en innenrikspolitisk logikk, og frarøve den dens internasjonale karakter. Marokko blir mer og mer isolert. Dagens spenninger risikerer å velte landets grunnvoller. Mange nordafrikanere håper at USAs ferske interesse, der de investerer i utviklingen av olje- og gassressurser, vil gjøre det enklere å komme ut av en krise.

KHADIJA FINAN

Forsker ved Det franske institutt for internasjonale forhold (l'Institut français des relations internationales – IFR) og foreleser ved Institutt for politiske studier (l'Institut d'études politiques) i Paris

Situasjonen i Vest-Sahara er alvorlig: «En gjennomgang av konflikten i Vest-Sahara er ikke fordelaktig for Marokko. Folkeopinionen merker vagt at vi står på vaklende grunn. Den fornemmer også at en ufordelaktig utgang på konflikten vil føre til en så ustabil tid at den vil være katastrofal for vårt lands fremtid. Det er ikke sikkert at monarkiet vil overleve et slikt nederlag, og landet vil betale en svært høy pris.» Med disse ordene, i et åpent brev til Marokkos konge Mohamed VI, offentliggjort i august 2005, skriver den marokkanske journalisten Aboubakr Jamaï, direktør for *Le journal hebdomadaire* (ukeavisen).

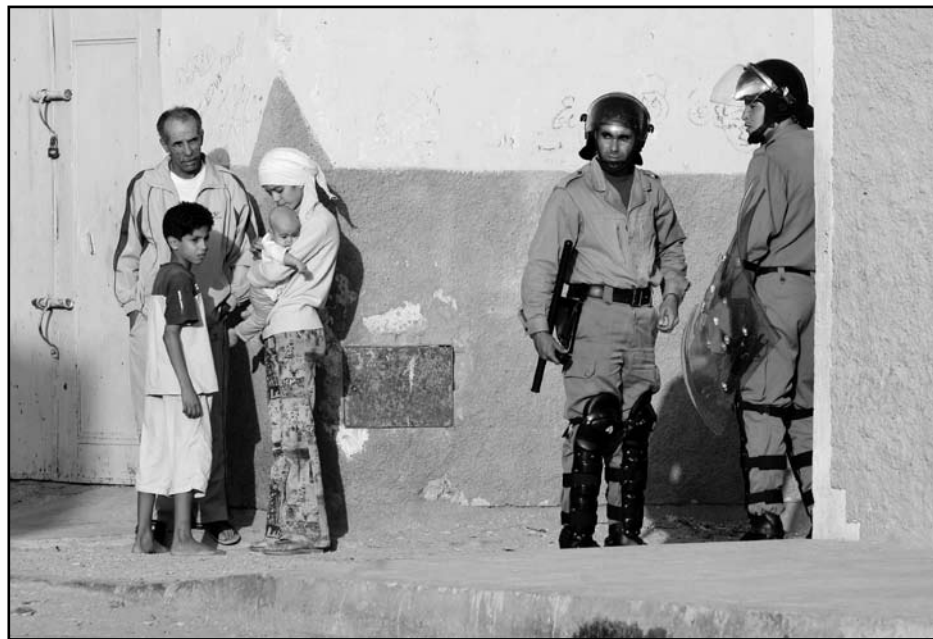
Og det blir bare verre. Siden mai 2005 har demonstrasjoner for løsrivelse fra Marokko blitt et vanlig syn i Vest-Saharas største byer Laayoune og Smara. Disse demonstrasjonene er blitt slått svært hardt ned på, noe som har gjort situasjonen eksplosiv, særlig mot slutten av oktober (se artikkel av Lombart og Pichot). I august førte amerikansk diplomatisk innsats til løslatelsen av Front Polisarios siste 404 marokkanske fanger. Og i september, etter at først James Baker og deretter Alvaro de Soto hadde sagt opp sine stillinger, ble Peter Van Halsum utnevnt som FN's nye spesialutsending i området.

Disse tre faktorene – demonstrasjonene,

USAs diplomatiske innsats og Van Halsums utnevning – representerer et vendepunkt i konflikten historie. Tradisjonelt står begge parter steilt på sine uforenligge standpunkt, og ifølge FN vil det være svært vanskelig å finne en løsning på denne 30 år gamle konflikten. Demonstrasjonene i Laayoune og Smara viser at konflikten i Vest-Sahara dreier seg om mer enn fosfat, fiskeindustri og politisk kappestrid mellom Marokko og Algerie – og den kan ikke løses ene og alene ved papirarbeid.

SIDEN 1975 HAR MAROKKO hevdet at deres annektering av den gamle spanske kolonien Vest-Sahara er legitim – at de har «historisk rett» på området. Marokko har også okkupert området Mauritania i 1979 måtte gi opp kampen for. Algerie støttet Front Polisario mener derimot at prinsippet om folkegrupper selvbestemmelsesrett legitimerer den gamle kolonien Vest-Sahara sin rett til selvstendighet. Til å begynne med var konflikten gunstig for flere land i Nordvest-Afrika – de ville styrke sin nye autoritet som suverene stater. Litt etter litt kom den imidlertid til å hindre alt bilateralt samarbeid, og blokkerte konstruksjonen av Den arabiske nordafrikanske unionen (l'Union du Maghreb arabe – UMA).

For den marokkanske kongemakten var denne krigen en formidabel mulighet til å befeste tronens makt innad, avvæpne kritikken fra venstrepartiene, flytte en opprørsk hær sørover i landet, og styrke en legitimitet som var svekket av sosiale og politiske kriser på 70-tallet.¹ Algerie har ingen offentlige krav

Marokkansk politipartulje på gatene i El Aaiun, Vest-Sahara. November 2005 © Scampix.

på området, men Vest-Sahara har lenge vært en viktig politisk faktor for algerierne. Frem til president Houari Boumediènes bortgang i 1978, ville Alger begrense nabolandet Marokkos allianser med vesten.² Og generalene ville styrke sin makt gjennom kraftig nasjonalisme.

Front Polisario har utøvet bemerkelsesverdig motstand

I løpet av den andre halvdel av 70-tallet, nektet Marokko å innlede forhandlinger om «så mye som et sandkorn» av Vest-Sahara. I den «territoriale integritets» navn, proklamerte de området som marokkansk. Front Polisario utøvet imidlertid bemerkelsesverdig motstand i en for dem fordelaktig geriljakrig mot de marokkanske styrkene – deres kjennskap til terrenget overgikk betraktelig marokkanernes. Derfor godtok kong Hassan II i 1981 prinsippet om en folkeavstemning

for selvstyre, mens han samtidig gjorde sitt beste for å forskyve styrkeforholdet i regionen. Den marokkanske hæren bygde murer som forsvarte de bebodde områdene mot Front Polisarios raid. Slik lyktes de i å få en slutt på geriljakrigen og endre konflikten til en utmattelseskrig, som var mer fordelaktig for marokkanerne.

Ved å berøve motstanderen fordelene av kjennskap til terrenget, og endre konflikten til et politisk spørsmål i den internasjonale retts ramme, trodde kongen at han på lang sikt ville gå av med seieren. I 1988 ble denne tankegangen styrket av to begivenheter. For det første gjenopptok den algirske regjeringen etter tolv års avbrudd den diplomatiske kontakten med Rabat. For det andre gjennomgikk ledelsen i Front Polisario en krise på grunn av Reguibatenes dominans over de andre stammene – flere saharawier fra Tindouf-området forlot Front Polisario og sluttet seg til Marokko. Slik svarte de på kongens appell om å «slutte seg til det barmhjertige og nådefulle fedreland».

Marokko forsøkte å skrive hele konflikten